

УДК 141.7:101.8

Вихованець З. С.,
аспірантка кафедри соціальної філософії
та філософії освіти, Національний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), zarina.vyhovanez@mail.ru

МОВНА КАРТИНА ЕКОНОМІЧНОГО СВІТУ: СПЕЦИФІКА НАЦІОНАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ДИСКУРСУ

Мова як оригінальна знаково-символічна система виростає із потреб регуляції міжособистісних стосунків, у першу чергу тих, що стосуються практики соціально-економічної діяльності людини. Мовний стиль у національному інтелектуальному дискурсі стає універсальним зв'язком економічного знання зі світоглядом у цілому, що створює як теоретичні, так і прагматичні можливості дослідження специфіки економічного буття того чи іншого народу, тому стаття присвячена аналізу мовної картини економічного світу в українському інтелектуальному дискурсі, де головною методологічною умовою стає необхідність семантичного дослідження оригінальних світоглядних, соціальних і психологічних аспектів вітчизняного наукового контексту економічного буття.

Ключові слова: мова, людина, економічне буття, економіко-господарська діяльність, дискурс.

Всесвітні докорінні зміни сучасного економічного буття, кризові явища, які не були прогнозовані класичними концепціями економічної науки. Вони історично базувалися на раціональних принципах, головним змістом яких була адекватність істинності тих чи інших теоретичних моделей об'єктивної дійсності. Забезпечує пізнавальний процес об'єктивних закономірностей соціально-економічної дійсності відповідний комплекс методів, принципів та категорій, але виключно сциентичний підхід призводить до радикального розриву з національно-господарськими традиціями в суспільному поступі певного народу. Як бачимо, технократичні стратегії соціально-економічного розвитку неспроможні забезпечити вирішення глибинної теоретико-методологічної суперечності економічного знання, тому актуальним стає формування нових вимог до наукових інновацій, соціально-економічних наук, новітніх трансформацій, їх людинознавчого та аксіологічного виміру, в структуру яких обов'язково повинні бути включені світоглядні ціннісні компоненти.

“Криза сучасного бачення світу, духовні пошуки, спрямовані на усвідомлення світу, що постійно змінюється, місця в ньому людини водночас із її життєвими позиціями, шляхами подолання кризи, – все репрезентується у мові, а тому дослідження сучасної мовної картини світу – це вивчення різних аспектів нашого життя з дещо незвичної позиції – мовної” [1, с. 126], – тобто мовна картина економічного світу репрезентує нам такий специфічний аспект буття як соціально-трудова діяльність людини. Мова як оригінальна знаково-символічна система виростає із потреб регуляції міжособистісних стосунків, у першу чергу тих, що стосуються практики соціально-економічної діяльності. Слово закріплює образ речі, внаслідок чого людина здобуває можливість оперувати предметами уявно, а не фізично. Мова створює загальнозначуще смислове поле, коли завдяки спілкуванню у людини виникають суто суспільні потреби – належати до певної нації, соціальної групи, триматись певних моральних норм, тобто виникає необхідність жити в системі суспільної необхідності. Відповідно, проблеми соціально-економічного життєзабезпечення люди ніколи не змогли б вирішувати поодиночі. Саме суспільна необхідність виживання та забезпечення матеріальними ресурсами, потреба і турбота про інших людей, як про себе, стає головною озна-

кою людського роду, в якому одночасно діє й біологічна необхідність.

Таким чином, дослідження ефективності прояву соціально-економічного буття за допомогою кількісно-якісних показників господарської сфери діяльності обмежує не тільки соціокультурний аспект зазначених процесів, до якого можна додати й моральні норми, цінності, принципи трудової мотивації та самореалізації індивіда, а й зникає взаєморозуміння між діючими суб'єктами у сфері економічної культури та психології. Розуміння сучасних економічних процесів, їх складноорганізованого рівня, стає можливою лише за умови додаткового залучення нового методологічного інструментарію: “Оскільки об'єктивні закономірності, що відображені в змісті регулятивних принципів, є стабільними в достатньо широких часових інтервалах, а способи семантичного забезпечення занурення цих принципів в конкретний матеріал – багатоманітні і залежать від історичних обставин, то метод може мати багато стилів свого функціонування” [3, с. 115]. Таку реальну можливість створює дослідження процесу формування національного стилю економічного мислення, що фіксує та враховує багатоваріантні інтерпретації прояву економічного буття, як способу його наукового відновлення та аналізу цілісної моделі в українському інтелектуальному дискурсі: “кожна епоха є цілістю, системою рухів та змін, які мають якийсь спільний напрям; кожна епоха має своє обличчя, свій власний характер, свій “стиль” [7, с. 7], – саме такий підхід забезпечує можливість дослідження економіко-господарського життя нашого народу та врахування специфічних національних рис соціального розвитку в сучасному глобалізованому світі економіки.

Українська соціально-філософська думка приділяла достатньо уваги формулюванню та вирішенню актуальних питань проблемного поля економічного буття. Зазначеній проблематиці присвячують свої роботи такі відомі українські автори як С. М. Злупко, І. С. Коропецький, С. Б. Кримського, П. М. Леоненко тощо; питання сучасної методології соціально-економічного пізнання присвячені монографії В. Л. Арутюнова, А. А. Мазараки, С. В. Мочерного. Базовими для даного дослідження стали праці теоретико-методологічного рівня таких відомих українських філософів як В. П. Андрущенко, І. В. Бичко, Е. М. Герасимова, В. С. Горський, Л. Г. Дротянко, М. І. Михальченко, М. В. Попович та багатьох інших. Безпосередніми першоджерелами при вирішенні зазначених в публікації проблем є твори І. Вернадського, І. Вишенського, І. Галятовського, С. М. Грушевського, М. Драгоманова, М. Зібера, П. Куліша, П. Могили, С. Оріховського-Роксолана, Ф. Прокоповича, С. Подолинського, І. Пулюя, Г. Сковороди, М. Туган-Барановського, І. Франка, Д. Чижевського та інші роботи відомих українських мислителів різних історичних епох.

Водночас на сьогодні залишається ґрунтовно недослідженою національна специфіка інтелектуальних здобутків українських мислителів різних історичних періодів з урахуванням досліджень соціокультурних і духовних сфер у системі економіко-господарських відношень. Вважають, що теоретична система економічного знання формується у період розвитку капіталізму на Заході, але коріння специфічності

економічного буття на нашій території дотепер має своє невивчене походження, тому метою даної статті є дослідження мовної картини економічного світу в українському інтелектуальному дискурсі, де головною методологічною умовою стає необхідність дослідження оригінальних світоглядних, соціальних та психологічних аспектів вітчизняного наукового контексту економічного буття.

Економічно–господарський світ людини акумулює в собі основні форми власної життєдіяльності, саме він стає сукупним носієм загальної економічної та соціальної системи, уособлює собою відтворення господарського життя. Одним з можливих напрямлень реалізації такої системно–діалектичної методології науково–економічного пізнання пов’язувалося з поняттям “образу науки”. За допомогою даного поняття фіксувалися основні характеристики конкретно–історичного типу наукової свідомості. Мова йде про те, що методологічні, об’єктивно–предметні, соціально–ціннісні особливості поєднуються у деякий аксіологічний контекст, на формування якого впливають не тільки індивідуально–особистісні уподобання автора або тієї чи іншої філософсько–світоглядної концепції, але і загальні об’єктивно значущі параметри соціально–наукового буття того чи іншого історичного періоду, вираження якого здійснюється за допомогою мовного стилю. “В історичному плані першими формами знаків стають слова як елементи природної мови. Без звернення до її потенціалу не може обійтися жодна з наук, у тому числі й економіка. Але у складі наук мова присутня не у своїх первинних, погано прояснених формах, а в суттєво трансформованому вигляді, тому що вона навантажена смислами тієї науки, у межах якої їй довірено функціонувати. Подібно іншим вченим, економісту бажано керуватися певними науковими уявленнями про мову, які постачаються лінгвістикою, або загальним мовознавством” [2, с. 279].

Фактично, протягом свого існування економічна наука ставить завдання створити таку теорію, у якій визначальні структури економічного буття витлумачувалися б як форми господарської діяльності та самореалізації людей, наприклад, у книзі М. Фуко “Слова та речі” ми зустрічаємося з таким підходом до аналізу багатства у суспільстві: “Класична епоха не відає ні життям, ні науки про життя, ні філології. Існує тільки природна історія і всезагальна граматики. Так само немає й політичної економії, тому що в системі знання виробництво не існує” [5, с. 193]. У результаті, якщо звернутися до світоглядної детермінації динаміки сучасного наукового економічного пізнання пропонується аналітичне розмежування не тільки теоретичного знання, але і сфери його метатеоретичних умов та засад. Значення і продуктивність такої аналітичної орієнтації необхідно підкреслити ще й тому, що широкий сегмент прояву економічного буття протягом свого історичного існування був пов’язаний не тільки з матеріально–кількісними показниками ефективності, а й з специфічним образно–асоціативним стилем інтерпретації форм його прояву, тому “мовна картина” на відміну “образу науки” включає в себе предметну специфіку і характеристики конкретної сфери пізнання, традиційні особливості об’єкту дослідження, різноманітні способи та форми прояву

визначеної сфери буття на заданій історичній території. Аналізуючи категорію “мовна картина” у філософсько–методологічному аспекті та досліджуючи різні форми практичного мислення у сфері пізнання, з точки зору соціально–філософського аналізу сфери економічного буття доіндустріальної епохи з’ясовується, що ми вимушені звертатися до джерел, які носять специфічний неklasичний науковий характер викладу.

Економічні знання починають оформлюватися за науковими правилами Нового часу лише у XVIII ст., до цього історичного періоду вони мали різні спектри прояву свого існування. Крім того, таке поняття як “вчений–економіст”, з’являється лише у XIX ст. і взагалі не передає тих смислових навантажень, що були властиві мислителям попередньої доби. Наступною додатковою складністю у розумінні, вітчизняного економіко–господарського буття була як семантична оригінальність та мовний виклад текстів вітчизняних мислителів того чи іншого історичного періоду, так і самого стилю мислення, який функціонально пов’язаний з суспільною діяльністю індивіда, в якому виражаються світоглядні настанови і переконання, відбиваються культурно–історичні засади та уявлення певної епохи. “Саме стиль періоду найкраще відображає мистецтво і соціально–політичну історію епохи, особливості національного стилю – характер нації, неповторність індивідуального стилю – унікальність особистості та її приналежність часу і місцю. Стиль виступає як естетична домінанта, своєрідний мета образ, із семіотичної “матриці” якого “зчитується” соціокультурний “текст” за допомогою віднайдені нами семіотичної мови стильоцентризму” [6, с. 6] – тому результатами прояву економічного буття є не тільки матеріально–виробничі показники ефективності виробничої життєдіяльності людей того чи іншого історичного періоду, а й ті знаки або символи, що мають різний характер прояву в інтелектуальному дискурсі суспільства. Одним з таких варіантів прояву постають тексти мислителів відповідної доби, саме в них фіксуються інтелектуальні здобутки у сфері економічного знання та створюється можливість уречевлення енергії людей в результатах трудової діяльності. Безпосередньо мовний стиль мислителя, його індивідуальне світосприйняття концентрує у вигляді особистого інтелектуального дискурсу взаємовідношення між матеріалізованими структурними елементами функціонування економічного буття та багатоваріантністю способів його прояву та існування в реальному життєвому часу–просторі того чи іншого народу, тому такий дискурс набуває форми мовного стилю і виступає у філософсько–антропологічному значенні.

Таким чином, на відміну від розробок літературно–філологічного характеру, поняття “мовна картина” у соціально–філософському аналізі набуває новий зміст. Мовний стиль економічного знання в системі української соціальної філософії аналізується як властивий теорії інтелектуального дискурсу просторову і часову форми руху її змісту, основним виміром цінності якого вважається смисл. Категорія смислу конститується думкою і сприймається завдяки часу–просторовій характеристикі, котра виражається коливаннями функціонування самої теорії. Останнім еле-

ментом ритму виступає своєрідний “атомарне висловлювання”, тобто найелементарнішою одиницею викладу теорії є “частина періоду” формування думки, або “найкоротша частина мови, яка має якийсь смисл” [4, с. 252]. Теоретичне знання, з погляду Ф. Прокоповича, має обґрунтований стиль викладу і цінність для людей тоді, коли містить якийсь потрібний їм смисл. Таке буває тільки в одному разі, коли смисли всіх думок узгоджуються між собою, із змістом пізнавальних процедур та із змістом предмету дослідження.

Отже, мовний стиль теорії залежить не від предмету дослідження, а від самого дослідника, його вміння логічно мислити, “схоплювати” суть дійсності та текстологічно структурувати свої думки.

Загальні особливості стилю інтерпретації економічного буття у формі знань на території України починають формуватися в епоху Середньовіччя та на початку Нового часу. Специфіка даного історичного періоду залишає відбиток на всі форми прояву економічної думки, котра полягала у переплетенні та поєднанні раціонально-понятійних і символіко-художніх форм. Репрезентували економічну думку цього часу, як правило, у своїх творах церковні діячі, до таких особистостей у період формування просвітницької економічної думки в Україні наприкінці XVI – середини XVIII ст. належать С. Оріховський-Роксолан, І. Вишенський, К. Гранквіліон-Ставровецький, П. Могила, Л. Баранович, І. Гізель та багато інших, саме їх духовна спадщина створюють теоретичну основу формування парадигми власного національно-сислового поля економічного поступу. З точки зору культурологічних засад в цей період формується стиль українського бароко, де перевага надається образно-символічним формам, котрі властиві як християнству, так і язичництву: “Поєднання символів української міфології, християнства, положень філософії античності, ідей киево-руської доби, західноєвропейського Ренесансу, Реформації та Просвітництва, – таке складне “мереживо думок” було формою осягнення світових і місцевих проблем, історії і безпосереднього людського буття, пізнання речей та обґрунтування цінностей” [8, с. 61].

Україна у той час славилася високим інтелектуальним рівнем, в першу чергу, своїх духовних представників, але, ясна річ, що вони не мали можливості створювати економічні твори у вигляді сучасних наукових розвідок, так як економіка у той час не була окремою сферою досліджень. Але розмислюючи над темою суспільних господарських порядків, справи людського побутування, вони не могли обминути економічні процеси і явища, не висловити їх розуміння. Саме тому йдеться про їх наукові розвідки, які треба оцінювати не лише через призму використання сучасних економічних понять і категорій, які починають набувати свого змісту саме в цей історичний період, а й сукупності тих чинників і відносин, які створювали економічне буття і матеріальний добробут людей, наприклад, категорії “ціна”, “власність”, “праця”, “позиція” та інші. Економічні роздуми мислителів цієї доби вирізняються оригінальним стилем інтерпретації економічного буття у вигляді богословської полемічної літератури, яка переплітається з схоластичними тлумаченням догматів віри, але в той же час мають характер

вільних роздумів проповідницького характеру та специфічні форми викладу, такі як трактати, діалогічні тексти, художні твори, вірші, панегірики, драматичні твори, також політико-ділове листування, звернення до світських і духовних правителів тощо.

Символіко-художня форма уособлення прояву економічного буття набували чин способів реалізації вже освоєних під час навчання методів осягнення дійсності, що будувалися за законами і правилами складання тексту, таких його різноманітних форм як грама-тика, риторика і поетика, з одного боку, а законами логіки, як діалектика, що спирається на метафізичні принципи і категорії мислення, з іншого. Окремою сферою прояву економічного буття в інтелектуальному дискурсі українських мислителів було створення досвідно-практичних схем господарських знань, а суттєве значення мало те, що раціональні філософсько-економічні погляди досить часто створювали контекст політичних рішень та їх аргументацій, причому ми маємо враховувати вплив багатьох тих історичних і політичних подій на нашій території, що суттєво уповільнювали процес виділення економічного знання в окрему науку у порівнянні з країнами Західної Європи.

Максимальне піднесення мови шляхом скорочення висвітлення історичних, побутових, військових умов тощо, а також самої економічної термінології у повному обсягу віддзеркалювало прагнення українських мислителів знайти загальне і вічне в конкретному і плінному, нематеріальне в матеріальному, таки прийоми доведення християнських істин у всіх явищах життя дозволяли руйнувати матеріальність світу, підняти події життя діючих осіб над буденністю, розглянути їх під знаком вічності.

Отже, створення емоційного настрою самим текстом, його ускладнення підвищує його вищу “істинність”, де плінність всього матеріального й тілесного при повторності та вічності всіх духовних явищ стає не тільки світоглядним принципом, а водночас і принципом певного стилістичного способу прояву та формуванню знань. Зазначимо, що складається парадоксальна ситуація: змістовними передумовами такого стилю стає нове відношення до людини, визнання його цінності та індивідуальних переживань, статичність опису зазнає динамічні зрушення, але певний час характер самого стилю залишається абстрактним, тобто більшість уваги прикута до “абстрактного психологізму”. Така ситуація пов’язана, у першу чергу, з релігійним світосприйняттям, тому однозначно окреслити мовну сферу економічного знання неможливо, так як аналітичні категорії, які входять до його складу, наприклад, свобода вибору, вподобання, обмеженість ресурсів та інші мають універсальний характер свого застосування.

Для сучасного стилю економічного знання стає характерною подальша математизація наукового пізнання, зростання евристичної ролі принципу симетрії, принципів інваріантності, комп’ютеризації простоти, посилення аналізу суб’єктивних станів об’єктів, застосування методів моделювання, конструктивно-технологічних та системно-структурних підходів, перехід від вивчення наявної форми речей до відкриття можливих їх станів, від механістичного однолінійного розуміння причино-наслідкових відношень до

ймовірно-гіпотетичних тенденцій дійсності тощо, але мовний стиль певної епохи виражається не тільки через зазначені вище методи та алгоритми, а й через такі поняття як парадигма, що з грецької дослівно означає “приклад, зразок для словозмінування”, за допомогою якого можна отримувати новий вислів, а так і новий сенс.

Таким чином, стрімкість трансформації економічних знань, самої економіки як сфери діяльності людини, явно відчувається при порівнянні та аналізі праць С. Оріховського–Роксолана, І. Вишенського, К. Транквіліона–Ставровельського, П. Могили, Л. Барановича, І. Гізеля Ф. Прокоповича, Г. Сковороди та наукових досліджень С. Подолінського, І. Пулюя, М. Туган–Барановського, М. Зібера, І. Вернадського та багатьох інших українських вчених–економістів сучасного періоду, причому з'ясовується той факт, що єдиним у дослідженні економічного буття є філософське “схоплення” всієї множини економічних явищ в їх реальної цілісності, організації та системності, мовний стиль мислення у національному інтелектуальному дискурсі стає універсальним зв'язком економічного знання зі світоглядом в цілому, що створює теоретичні умови дослідження специфіки економічного буття того чи іншого народу.

Суспільство звертається до філософсько-методологічного аналізу сфери економічного буття, коли для нього неясні перспективи суспільного поступу, коли воно має потребу в реформації існуючої системи соціально–економічних зв'язків, коли йому потрібні новітні засоби активізації людських ресурсів, які включали в себе використання позаекономічних стимулів. Багатоваріантність стилю прояву економічного буття впливає з необмеженого простору смислів, відповідно, і соціокультурних засад, а тому втрата орієнтації у смислоутвореннях завжди призводить до деформації традиційної системи цілей і цінностей економічного буття, що були притаманні українській спільноті, підвищує вірогідність прояву в суспільних відношеннях помилок та утопій. Саме тому стає необхідним пошук особливих, своєрідних форм організації економіко–господарської діяльності у самому широкому значенні цієї категорії, для кожної національної соціально–економічної системи, з урахуванням історичних, часових, просторових та інших внутрішніх та зовнішніх факторів.

Таким чином, сучасна проблематика можливостей та перспектив національного економічного розвитку України, з точки зору філософсько–теоретичного дослідження, тісно пов'язана з розробкою економіко–господарського світогляду та аналізу багатосторонніх зв'язків, що виникають між різноманітними умовами і формами людської життєдіяльності. Це така мовна картина економічного буття, яка присутня там, де, на перший погляд, все підпорядковано лише матеріально–виробничим, соціальним і політичним факторам, при цьому вона відображає всі сторони суспільного життя. Така картина не є сукупністю варіантів суспільної поведінки, а стає внутрішнім принципом господарської поведінки народу, який інтегрує всю множинність різноманітних форм людської поведінки, тому ідея економічного поступу оформлюється у русі поглибленого осмислення її гуманістичної парадигми, фунда-

ментальних духовних засад, однією з детермінант якої стає подальше дослідження мовної стильової поліфонії інтерпретації прояву економічного буття в українському інтелектуальному дискурсі та аналіз його аксіологічних трансформацій в системі сучасних цивілізаційних викликів сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Ашиток Н. І. Мовна картина світу в філософсько–освітньому аспекті. Монографія. – Дрогобич : Редакційно–видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка, 2011. – 251 с.
2. Канке В. А. Философия экономической науки : учеб. пособие / В. А. Канке. – М. : ИНФРА–М, 2007. – 384 с.
3. Кримський С. Б. Запити філософських смислів / С. Б. Кримський. – К. : Вид. ПАРАПАН, 2003. – 240 с.
4. Прокопович Ф. Філософські твори. У 3–х т. / Ф. Прокопович. – К. : Наук. думка, 1979. – Т. 1. – 511 с.
5. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук / Мишель Фуко. – М. : “Прогресс”, 1977. – 407 с.
6. Чечель Н. П. Повертаючи стиль: філософсько–антропологічний дискурс української видовищної і драматичної культури від початків до XVII ст. / Н. П. Чечель. – К. : Вид. ПАРАПАН, 2004. – 240 с.
7. Чижевський Д. Культурно–історичні епохи / Дмитро Чижевський. – 2–е вид. – Augsburg – Montreal, 1978. – 16 с.
8. Шевченко В. І. Нарис філософської думки Чернігово–Сіверщини (XI – початок XVII ст.) / В. І. Шевченко. – К. : Стилоз, 1999. – 93 с.

References

1. Ashytok N. I. *Movna kartyna svitu v filososfs'ko–osvith'nomu aspekti*. Monografija. – Drogobych : Redakcijno–vydavnychyj viddil Drogobyc'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu im. Ivana Franka, 2011. – 251 s.
2. Kanke V. A. *Filosofija jekonomicheskoy nauki: ucheb. posobie* / V. A. Kanke. – M. : INFRA–M, 2007. – 384 s.
3. Kryms'kyj S. B. *Zapyty filososfs'kyh smysliv* / S. B. Kryms'kyj. – K. : Vyd. PARAPAN, 2003. – 240 s.
4. Prokopovych F. *Filosofs'ki tvory*. U 3–h t. / F. Prokopovych. – K. : Nauk. dumka, 1979. – T. 1. – 511 s.
5. Fuko M. *Slova i veshhi*. *Arheologija gumanitarnykh nauk* / Mishel' Fuko. – M. : “Progress”, 1977. – 407 s.
6. Chechel' N. P. *Povertajuchy styl': filososfs'ko–antropologichnyj dyskurs ukrai'ns'koi' vydovys'hnoi' i dramatychnoi' kul'tury vid pochatkiv do HVII st.* / N. P. Chechel'. – K. : Vyd. PARAPAN, 2004. – 240 s.
7. Chyzevs'kyj D. *Kul'turno–istorychni epohy* / Dmytro Chyzevs'kyj. – 2–e vyd. – Augsburg – Montreal, 1978. – 16 s.
8. Shevchenko V. I. *Narys filososfs'koi' dumky Chernigovo–Siversshyni (XI – pochatok XVII st.)* / V. I. Shevchenko. – K. : Stylos, 1999. – 93 s.

Vykhovanets Z. S., graduate student of the department of social philosophy and philosophy of education, the National Pedagogical University M. P. Drahomanova (Ukraine, Kiev), zarina.vykhovanec@mail.ru

Linguistic picture of the economic world: specifics of national intellectual discourse

A language, as original semantic–symbolic system, originates from the needs for regulation of interpersonal relations, especially those related to the practice of social and economic activity of a human being. Linguistic style in the national intellectual discourse becomes a universal link of economic knowledge with an ideology in general, thus creating both theoretical and praxeological opportunities to research specificity of economic life of people, therefore this article is dedicated to analysis of linguistic picture of the economic world in Ukrainian intellectual discourse, where main methodological prerequisite is the need for semantic research of original philosophical, social and psychological aspects of domestic scientific context of economic life.

Keywords: language, human, economic life, economic and commercial activity, discourse.

Вихованець З. С., аспірантка кафедри соціальної філософії та філософії образотворення, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), zarina.vuhovaneec@mail.ru

Языковая картина экономического мира: специфика национального интеллектуального дискурса

Язык как оригинальная знаково-символическая система вырастает из потребности регуляции межличностных отношений, в первую очередь тех, которые касаются практики социально-экономической деятельности человека. Языковой стиль в национальном интеллектуальном дискурсе становится универсальным соединением экономического знания с мировоззрением в целом, что создаёт как теоретические, так и праксеологические возможности исследования специфики экономического бытия того или другого народа, поэтому статья посвящена анализу языковой картины экономического мира в украинском интеллектуальном дискурсе, где главным методологическим условием становится необходимость семантического исследования оригинальных мировоззренческих, социальных и психологических аспектов отечественного научного контекста экономического бытия.

Ключевые слова: язык, человек, экономическое бытие, экономико-хозяйственная деятельность, дискурс.

* * *

УДК 130.2:168.522

Ісаєв В. Д., доктор філософських наук, завідувач кафедри прикладної філософії та теології, Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Даля (Україна, Луганськ), vd.isaev@gmail.com
Скопіна С. А., асистентка кафедри прикладної філософії та теології, Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Даля (Україна, Луганськ), kshetam@mail.ru

Звуковой ряд “ВИШНЕВОГО САДУ”

У кожній цивілізації свої культурні коди, і сучасна цивілізація, котра переживає глибокі соціокультурні зміни, не є винятком. Встановлення основних ступенів звукоряду драматургічного твору допомагають осмислити, як постмодерн у духовній сфері життя суспільства руйнує попередні культурні традиції і переводить людину з простору культури в простір цивілізації.

Автори доходять висновку, що внутрішні смисли ліричної п'єси А. П. Чехова “Вишневі сад” розкриваються музичним звукорядом. У результаті спільних прийомів і структурних принципів п'єси і музики виникає їх часткова подібність – специфічні музичні засоби виразності пов'язані із фіксованою звуковисотністю п'єси.

Робиться спроба розрізнати класичні та посткласичні конструктивні відношення гармонії і контрапункту у п'єсі. Саме у співвідношенні гармонії і контрапункту приховане ставлення вертикалі і горизонталі, цивілізації і культури в стосунках героїв, в яких відображаються мелодії не тільки їх долі, але й суспільства в цілому.

Ключові слова: звукоряд, музика, гармонія, поліфонія, контрапункт, культура, цивілізація, постмодерн.

... у нас нет еще ровно ничего, нет определенного отношения к прошлому, мы философствуем, жалуемся на тоску или пьем водку

А. П. Чехов

Людина живе в просторі, який ми називаємо соціальним, а саме буття людини як істоти суспільної визначається її внутрішнім світом і зовнішніми обставинами, так що взаємозв'язок людини і світу становить основний зміст і кожної людини окремо, і соціуму в цілому. Цей зв'язок сприяє збереженню, виробництву і відтворенню нашого внутрішнього і зовнішнього життя, а не його руйнуванню, за умови, що відношення “людина – світ” – гармонійні. Гармонійність як природна вписаність, природна спряженість буття людини і буття взагалі є настільки важливою умовою нормального існування людини і людської спільноти, що проблема нашої підготовленості до утворення і прийняття гармонії є однією з найважливіших умов існування. Формування

здатності до створення та сприйняття гармонії не в останню чергу відбувається завдяки музиці. “Спочатку було слово” – це означає, що звучання, більш того, звучання божественне, творить наше життя, творить нас, творить наше буття. Божественні звуки створюють мелодію – внутрішній голос людської душі. Там, усередині, є все те, що стає основою мелодії зовнішньої: інтонація, ритм, глибина, обшир і простір – те, що виражається зовні як гармонія і поліфонія – цілісний рух багатьох голосів. Музика пронизує всі сфери нашого життя і гармонійне звучання її божественних ритмів можна почути в кожному талановитому художньому творі, образи якого постають лункою нотою божественного оркестру, виконуючого божественну симфонію під назвою Життя. Наприклад, п'єси А. П. Чехова, зокрема п'єса “Вишневі сад”.

Вже у самій назві п'єси А. Чехов наполягав на тому, щоб наголос ставився на перший склад – вишневій. Це свідчить про те, що звуковому ряду в цій п'єсі надається дуже велике значення: він покликаний висловити ті внутрішні смисли, які, по суті, і становлять основні ідеї твору. Вже опис того сценічного простору, в якому відбувається перша дія п'єси, являє собою музичний ряд: найперші слова – “Комната, которая до сих пор называется детскою” [5, с. 616] – це ж метафора всіх колізій, які рухають дією п'єси. Діти давно виростили, життя тече, що називається, по-дорослому, вимагає нового, “взрослого” змісту, а простір для вчинків досі дитячий. Дія починається дуже рано (майже о другій годині чи то ночі, чи то ранку): “Рассвет, скоро взойдет солнце” [5, с. 616]. Ще одна музична тема: поки ще не все помітне, тим більше, що “окна в комнате закрыты” [5, с. 616], але скоро зійде сонце, і цей стан речей оголиться у всій комедійно-трагічній ситуації. І відразу за описом місця дії перша характеристика героїв, того, як вони з'являються перші та вперше на сцені – покоївка Дуняша зі свічкою і купець Лопухін з книгою [5, с. 616]. По суті, зустріч свічки і книги в руках купця о другій годині і становить головний контрапункт цієї дії, наскрізну її тему. Так вже на самому початку Чехов визначає і задає гармонію, і контрапункт музичного ряду своєї п'єси.

Нагадаємо, що таке гармонія і контрапункт, їхні зв'язки і взаємодію в музичних творах. У музиці гармонія, як зазначається в словнику Кольєра, “одночасне звучання декількох тонів. Гармонія має справу з вертикаллю і спільним звучанням тонів – на відміну від контрапункту (поліфонії), який має справу з горизонталлю і в якому окремі голоси, хоча і підпорядковуються законам гармонії, насамперед, є самостійними мелодійними лініями. У класичних творах органічно поєднуються прийоми гармонії і поліфонії, але, як правило, переважає той чи інший стиль письма... Звичайно, в гармонії вивчаються якості окремо взятого співзвуччя, але більше значення має вивчення послідовностей акордів і законів, керуючих поєднанням співзвуч. Особлива увага приділяється кадансам, тобто завершенням гармонійних послідовностей, а також модуляціям, тобто переходам з однієї тональності в іншу. Крім того, гармонія стосується і сфери контрапункту, точніше кажучи, вертикальних співзвуч, які утворюються при поєднанні мелодійних ліній... Термін “гармонія” у специфічно му-